

VAI TRÒ CỦA VIỆC PHÁT TRIỂN KỸ NĂNG CHUYÊN NGỮ CHỨC NĂNG TRONG GIẢNG DẠY NGOẠI NGỮ THEO KHUNG THAM CHIẾU CHUNG CHÂU ÂU VỀ NGÔN NGỮ VÀ ĐỐI CHIẾU VỚI DỊCH THUẬT

Phạm Thị Thanh Tú*

Trường THPT Chuyên Ngoại ngữ, Trường Đại học Ngoại ngữ, Đại học Quốc gia Hà Nội,
Số 2 Phạm Văn Đồng, Cầu Giấy, Hà Nội, Việt Nam

Nhận bài ngày 05 tháng 03 năm 2024

Chỉnh sửa ngày 23 tháng 03 năm 2024; Chấp nhận đăng ngày 10 tháng 04 năm 2024

Tóm tắt: Năm 2001, Hội đồng Châu Âu ban hành Khung tham chiếu chung Châu Âu về ngôn ngữ (CEFR - Common European Framework of Reference for Languages) với các định hướng quan trọng trong hoạt động dạy và học ngoại ngữ nói chung ở các nước Châu Âu và được nhiều quốc gia trên thế giới tham khảo, trong đó có Việt Nam. Theo CEFR, bên cạnh ba hoạt động giao tiếp quen thuộc là tiếp nhận (reception), sản sinh (production) và tương tác (interaction), người học cần thiết phải phát triển năng lực ngôn ngữ thông qua hoạt động giao tiếp thứ tư được gọi là chuyên ngữ chức năng (mediation). Thông qua việc phân tích các khuyến nghị của CEFR và một số công trình nghiên cứu về chuyên ngữ chức năng của một số nhà nghiên cứu người Đức, bài viết làm rõ những điểm tương đồng và khác biệt giữa dịch thuật và chuyên ngữ chức năng, chứng minh tầm quan trọng của việc đưa chuyên ngữ chức năng vào giảng dạy ngoại ngữ hiện đại, đồng thời đưa ra gợi ý về loại hình văn bản phù hợp và một số tác vụ nhằm rèn luyện năng lực chuyên ngữ chức năng ở người học trong giờ học ngoại ngữ.

Từ khoá: CEFR, giảng dạy ngoại ngữ, dịch thuật, chuyên ngữ chức năng, hoạt động giao tiếp

1. Đặt vấn đề

Khi tìm hiểu về dịch thuật trong lịch sử giảng dạy ngoại ngữ, có thể nhận thấy suốt nhiều thế kỉ, với ảnh hưởng của phương pháp dạy và học tiếng La-tinh, dịch thuật đóng vai trò đặc biệt quan trọng trong giảng dạy ngoại ngữ cổ điển. Theo Bouchenaki (1997), dịch thuật có lẽ đã bắt đầu được các giáo viên tiếng La-tinh ở Đế quốc La Mã áp dụng trong giờ học ngoại ngữ từ thế kỉ III, và trong nhiều thế kỉ, dịch thuật đã trở thành bộ phận quan trọng trong giảng dạy tiếng Hy Lạp và La-tinh cổ điển. Nhưng sau đó, dịch thuật đã mất đi vai trò của mình trong giảng dạy các ngoại ngữ hiện đại khi các nhà khoa học đề cao giảng dạy ngoại ngữ theo đường hướng thực hành và phát triển các kỹ năng giao tiếp, tiêu biểu là Wilhelm Viëtor (nhà ngôn ngữ học người Đức) với tuyên bố yêu cầu cải cách năm 1882: *Dịch thuật là một nghệ thuật, nhưng nó không hề liên quan gì tới trường học* (dẫn theo Bohle, 2014, tr. 11).

Tuy nhiên, từ khi Hội đồng Châu Âu ban hành Khung tham chiếu chung Châu Âu về ngôn ngữ (CEFR) năm 2001, chuyên ngữ chức năng (có quan hệ gần gũi với phiên dịch và biên dịch) với những yêu cầu cần đạt, hình thức bài tập, tiêu chí đánh giá hoàn toàn mới đã khẳng định vai trò không thể thiếu của mình trong giảng dạy ngoại ngữ hiện đại. CEFR sử dụng thuật ngữ *mediation* đối với bản tiếng Anh và thuật ngữ *Sprachmittlung* đối với bản tiếng Đức. Tại Đức, tới

* Tác giả liên hệ

Email: tupt@flss.edu.vn

nay, chuyên ngữ chức năng đã trở thành đề tài nghiên cứu của hàng loạt bài báo khoa học, luận văn, luận án, sách chuyên khảo...; được đưa vào áp dụng rộng rãi trong giảng dạy các môn ngoại ngữ trong nhà trường; trở thành phần bắt buộc trong thi cử và kiểm tra đánh giá, v.v. (*xem phần 4*).

Tại Việt Nam, với những nỗ lực cải cách trong ngành giáo dục, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ban hành Khung Năng lực Ngoại ngữ 6 bậc dùng cho Việt Nam (KNLNNVN) theo Thông tư 01/2014/TT-BGDĐT ngày 24/01/2014. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2014, tr. 1) nêu rõ: “KNLNNVN được phát triển trên cơ sở tham chiếu, ứng dụng CEFR và một số khung trình độ tiếng Anh của các nước, kết hợp với tình hình, và điều kiện thực tế dạy, học và sử dụng ngoại ngữ ở Việt Nam”. Tuy nhiên, khi so sánh KNLNNVN với CEFR có thể thấy, bên cạnh các điểm chung là yêu cầu phát triển kỹ năng tiếp nhận (Nghe, Đọc), kỹ năng tương tác (Nói, Viết tương tác) và kỹ năng sản sinh (Nói, Viết sản sinh) thì KNLNNVN không đề cập đến việc phát triển kỹ năng chuyển ngữ chức năng như CEFR. Tuy nhiên, đến năm 2022, trong Nội dung dạy học môn Tiếng Đức dành cho lớp chuyên được ban hành theo Công văn số 4171/BGDĐT-GDTrH ngày 26/8/2022 của Bộ Giáo dục và Đào tạo, Chuyển ngữ chức năng (bên cạnh Nghe, Nói, Đọc, Viết) đã trở thành một trong năm chuyên đề chuyên sâu của chương trình giáo dục môn tiếng Đức dành cho các trường THPT chuyên, với tỉ trọng là 75 tiết/315 tiết (~24%) trong tổng thời lượng dành cho nội dung Chuyên sâu. Từ đó, có thể thấy chuyển ngữ chức năng đang bước đầu được quan tâm và đưa vào giảng dạy ngoại ngữ tại Việt Nam.

Trong bối cảnh đó, bài viết này tập trung nghiên cứu đối chiếu một vấn đề truyền thống (dịch thuật) với một vấn đề mới của giảng dạy ngoại ngữ (chuyển ngữ chức năng) theo khuyến nghị của CEFR, nhằm góp phần nâng cao chất lượng giảng dạy tiếng Đức nói riêng và chất lượng giảng dạy ngoại ngữ nói chung tại Việt Nam, bởi vì không thể phủ nhận rằng CEFR có sức ảnh hưởng mạnh mẽ đối với việc giảng dạy ngoại ngữ không chỉ ở Châu Âu, mà còn trên toàn thế giới. Khi trình độ ngoại ngữ giảng dạy trong hệ thống giáo dục quốc dân ở nước ta tăng lên, trước hết là tại các thành phố lớn, các trường chuyên, trường chất lượng cao, v.v. thì việc phát triển năng lực chuyển ngữ chức năng cho học sinh là vô cùng quan trọng. Để phục vụ nhu cầu giao tiếp đa ngữ, đa văn hóa trong bối cảnh toàn cầu hóa không ngừng gia tăng, người ta không thể lúc nào cũng chỉ dựa vào các thông dịch viên được đào tạo bài bản, mà *khi học ngoại ngữ, người ta đã phải chú ý đến việc chuyển ngữ một cách không chuyên, sao cho phù hợp với đối tượng và hoàn cảnh* (Florio-Hansen & Klein, 2013, tr. 4).

2. Dịch thuật (translation) và vai trò của dịch thuật trong giảng dạy ngoại ngữ

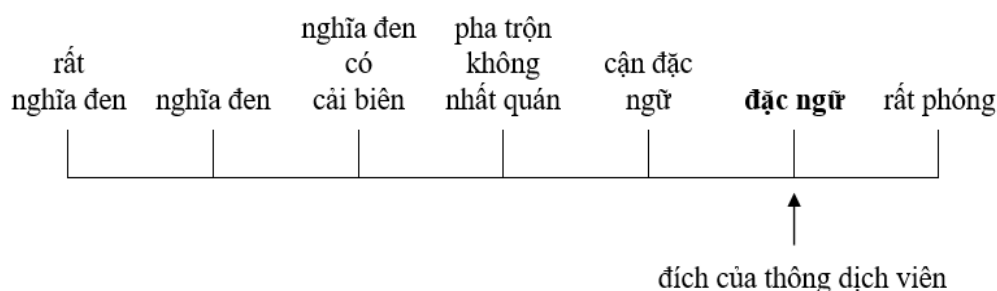
Trên thế giới, đặc biệt là ở Châu Âu, nghiên cứu dịch thuật đã có một bề dày lịch sử kéo dài từ thời cổ đại cho đến ngày nay, do đó, có rất nhiều quan điểm khác nhau về việc định nghĩa như thế nào là dịch. Hoàng (2005, tr. 14) xem xét lịch sử nghiên cứu dịch thuật theo hướng lịch đại và chia thành hai giai đoạn trước và sau thế kỉ XX. Nguyễn (2005, tr. 5) cũng tổng kết và phân loại các định nghĩa về dịch thành hai thái cực “truyền thống” và “hiện đại”: Theo định nghĩa truyền thống, dịch là việc thay thế một văn bản ngôn ngữ gốc bằng một văn bản ngôn ngữ đích nhằm “đạt được sự tương đương tối đa về nghĩa”. Trái lại, theo định nghĩa hiện đại, dịch là “quá trình chuyển một thông điệp được thể hiện bằng một ngôn ngữ gốc thành một thông điệp được biểu đạt bằng một ngôn ngữ đích với sự tương đương tối đa của một hay nhiều bình diện nội dung của thông điệp, chẳng hạn quy chiếu (thông tin vì mục đích thông tin), diễn cảm (tập trung vào người gửi thông điệp, chẳng hạn lời nói), thông báo (tập trung vào người nhận, chẳng hạn sự rõ ràng), siêu ngôn ngữ (tập trung vào mã, chẳng hạn từ điển), biểu cảm (tập trung vào sự giao tiếp, chẳng hạn phép lịch sự), thi vị (tập trung vào hình thức, chẳng hạn chất thơ)”.

Như vậy, dịch thuật hiện đại không chỉ quan tâm tới mặt nội dung, ý nghĩa của thông điệp, mà còn quan tâm tới những người tham gia (người nhận và người gửi thông điệp), ý định của người gửi thông điệp (thông báo, khẳng định, hứa hẹn, ra lệnh ...), cách thức gửi thông điệp (lịch sự, suồng sã, châm biếm...), thời gian và địa điểm truyền đạt thông điệp v.v. Do đó, các nhà nghiên cứu về dịch thuật đề cao vai trò của phân tích ngôn cảnh, phân tích ngữ pháp, phân tích liên kết ngôn bản và phân tích ngữ dụng trong dịch thuật.

Có nhiều loại hình dịch thuật khác nhau, trong đó tiêu biểu là chuỗi liên tục của các loại hình dịch (Larson, 1984, dẫn theo Hoàng, 2005, tr. 208):

Hình 1

Chuỗi liên tục của các loại hình dịch (Larson, 1984, tr. 17)

Trong đó, dịch đặc ngữ được Larson coi là mục đích nhắm đến của một thông dịch viên, vì dịch đặc ngữ hướng tới cách thức sử dụng cấu trúc ngữ pháp, lựa chọn từ vựng ở ngữ nguồn sao cho thật tự nhiên, quan tâm tới lợi ích của người nhận thông điệp ở ngữ đích và giá trị giao tiếp.

Trong thực tiễn, tùy thuộc vào nội dung, đặc trưng thể loại của văn bản nguồn, mục đích sử dụng văn bản ở ngữ đích mà thông dịch viên lựa chọn các phương pháp dịch thuật hoặc phối hợp nhiều phương pháp dịch thuật khác nhau để truyền tải thông điệp ở ngữ nguồn. Nguyễn (2006, tr. 21-31) phân loại 5 phương pháp dịch văn bản: dịch nguyên văn (literal translation), dịch nghĩa (semantic translation), dịch tương tác (communicative translation), dịch tự do hay dịch thoát ý (free translation) và phóng dịch (adaption).

Trong quá trình phát triển của nhân loại, dịch thuật có ý nghĩa to lớn trong mọi lĩnh vực chính trị, kinh tế, xã hội, văn hóa, tôn giáo, v.v. Vậy trong giảng dạy ngoại ngữ, dịch thuật đóng vai trò như thế nào?

Trong lịch sử, dịch thuật trong giảng dạy ngoại ngữ có những lúc thăng, lúc trầm. Theo Kniffka (2007, tr. 76), xuất phát từ ảnh hưởng của phương pháp luận và giáo học pháp đối với việc dạy tiếng La-tinh, phương pháp dịch ngữ pháp (Grammatikübersetzungsmethode) đã tồn tại và chi phối hoàn toàn trong việc giảng dạy ngoại ngữ giai đoạn 1840-1940. Với mục tiêu học các quy tắc ngữ pháp của ngữ đích và ứng dụng vào việc dịch và đặt câu, phần lớn các bài tập thiên về việc dịch các câu đơn lẻ mà không có ngữ cảnh, giờ học ngoại ngữ giai đoạn này mang tính chất lấy người dạy làm trung tâm. Sau này, nhiều nhà khoa học phê phán mạnh mẽ phương pháp dịch ngữ pháp và cho rằng, khác với các ngôn ngữ “chết” như tiếng La-tinh, phương pháp này không phù hợp với việc dạy và học các ngôn ngữ hiện đại, đánh giá cao việc phát triển các kỹ năng giao tiếp, giờ học định hướng thực hành và lấy người học làm trung tâm. Phong trào đổi mới này được ghi dấu bằng những tên tuổi như Wilhelm Viëtor (1886) và Frank König (1991) với những bài báo như *Der Sprachunterricht muss umkehren/ Cần phải đảo ngược giờ học ngoại ngữ*, hay *Ein Schritt zurück ins nächste Jahrtausend? Oder: Warum Übersetzen und Fremdsprachenerwerb nicht von einander loskommen können/ Một bước lùi trong thế kỷ mới? Hoặc: Tại sao không thể tách biệt dịch thuật và học ngoại ngữ* (dẫn theo Bohle, 2014, tr. 39).

3. Chuyển ngữ chức năng (mediation) trong tương quan với dịch thuật (translation)

Chuyển ngữ chức năng liệu có phải chính là dịch thuật? Liệu người dịch và người thực hiện chuyển ngữ chức năng có phải là một?

Theo Escubairó (n.d., tr. 57-59), mô hình chuyển ngữ chức năng mà CEFR giới thiệu năm 2001 có mối liên hệ gần gũi với mô hình của biên dịch và phiên dịch. Tuy nhiên Escubairó cho rằng dịch là một hoạt động chuyên biệt yêu cầu tính chính xác (accuracy) khi chuyển nội dung văn bản từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác, khi người dịch không phải là một trong những người tham gia tương tác, mà là người ở hậu trường (background). Escubairó nhấn mạnh, người dịch không bày tỏ ý kiến hay quan điểm cá nhân đối với chủ đề, không phải là người tham gia vào quá trình trao đổi thông tin, phải trung thành với văn bản gốc và không có ‘quyền’ thay đổi diễn ngôn, thể loại, ngữ vực hoặc sử dụng lời nói gián tiếp. Ngược lại, người thực hiện chuyển ngữ chức năng tham gia tích cực vào hoạt động giao tiếp, trở thành thành viên, và từ đó việc trao đổi thông tin hai chiều trở thành tương tác ba chiều. Escubairó cũng cho rằng, người thực hiện chuyển ngữ chức năng phải diễn tả các ý nghĩa và sử dụng các tùy chọn mà họ tin rằng sẽ hữu ích cho những người tham gia khác dựa trên nhu cầu giao tiếp của họ. Họ lựa chọn những thông điệp mình muốn truyền tải, những chi tiết thông tin mà mình muốn giao tiếp, có quyền cân nhắc tự quyết điều gì là quan trọng, cần thiết đối với người tham gia giao tiếp. Các thông tin giao tiếp thường ở dạng tóm tắt ý hoặc tổng lược những chi tiết, thông điệp cần thiết để vượt qua một xung đột giao tiếp cụ thể (overcome a specific communication conflict).

Theo Dendrinós (2006, tr. 11), người thực hiện chuyển ngữ chức năng (mediator) đồng thời là người hoạt động xã hội (social actor), người điều hành (facilitator), người đàm phán (negotiator) và là trọng tài (arbitrator). Dựa trên rất nhiều vai trò và chức năng như vậy khi là trung gian giữa hai bên tương tác giao tiếp sử dụng các ngôn ngữ khác nhau, bài viết này nhất trí với việc dùng tên thuật ngữ ‘mediation’ trong CEFR là ‘chuyển ngữ chức năng’ trong Nội dung dạy học môn Tiếng Đức dành cho lớp chuyên được ban hành theo Công văn số 4171/BGDĐT-GDTrH ngày 26/8/2022 của Bộ Giáo dục và Đào tạo, thay vì dùng nghĩa đen của từ tiếng Anh ‘mediation’ (hòa giải) để tránh gây ra hiểu lầm về ngữ cảnh tiêu cực, đồng thời cũng không dùng cách diễn đạt nghĩa đen của thuật ngữ tiếng Đức ‘Sprachmittlung’ (chuyển ngữ) - để tránh nhầm lẫn với khái niệm ‘chuyển ngữ’ (transcription) quen thuộc trong tiếng Việt.

Như vậy, có thể thấy rằng, dịch thuật (translation) và chuyển ngữ chức năng (mediation) tuy có quan hệ rất gần gũi nhưng có sự khác biệt ở tính chất, đặc điểm của người đóng vai trò truyền tải ngữ nguồn sang ngữ đích. Cũng có thể cho rằng, chuyển ngữ chức năng (mediation) phần lớn sử dụng phương pháp dịch tự do hoặc dịch thoát ý trong dịch thuật (translation), nhưng vai trò của người thực hiện chuyển ngữ chức năng không phải là làm nền cho hoạt động tương tác giữa hai bên tham thoại, mà là tham gia tích cực vào hoạt động tương tác và biến nó thành tương tác ba bên. Do đó, dịch thuật (translation) và chuyển ngữ chức năng (mediation) có những điểm tương đồng nhưng không phải là một.

Cần phải khẳng định thêm rằng, không thể áp dụng những thước đo của dịch thuật chuyên nghiệp đối với chuyển ngữ chức năng trong khuôn khổ học ngoại ngữ, vì mục đích của giờ học ngoại ngữ không phải là đào tạo các thông dịch viên chuyên nghiệp, mà người học có nhiệm vụ truyền tải các nội dung ngôn bản viết hoặc nói từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác sao cho phù hợp về tình huống, ý nghĩa và người tiếp nhận (Rössler, 2008, tr. 58).

Bên cạnh đó, Lê (2022, tr. 115) còn nhấn mạnh yếu tố loại hình văn bản và phương pháp trong chuyển ngữ chức năng khi dạy học ngoại ngữ, đó là “tập trung vào văn bản có chức năng chủ đạo là thông báo và tập trung vào rèn luyện kỹ năng ‘tóm lược ý’, ‘biểu đạt ý chính’ bằng một

ngôn ngữ khác”. Điều này khác hẳn với dịch thuật, bởi đối tượng văn bản của dịch thuật là muôn màu muôn vẻ, từ thư tín, hợp đồng, văn bản quảng cáo, cho đến văn bản hành chính, văn kiện pháp lý, âm nhạc, văn học, v.v. Reiß (1993, dẫn theo Lê, 2022, tr. 115) phân biệt 4 loại hình văn bản với các chức năng, đặc điểm, tiêu chí tương đương và phương pháp dịch khác nhau và tổng hợp trong bảng sau đây:

Bảng 1

Loại hình, chức năng văn bản và định hướng phương pháp dịch (Reiß, 1993, tr. 20-23)

Loại hình văn bản	Chức năng văn bản	Đặc điểm	Tiêu chí tương đương	Phương pháp dịch
1. Thông báo	Truyền tin	Định hướng sự tình	Bất biến về nội dung	Dịch nghĩa, dịch ý
2. Biểu cảm	Hiệu ứng thẩm mỹ	Định hướng người phát tin (tác giả)	Tương đồng về phương thức biểu đạt	Sao phỏng ý định nghệ thuật của tác giả
3. Kêu gọi	Hiệu ứng “kích thích” hành vi	Định hướng hành vi	Giống nhau về hiệu ứng kêu gọi	Nhái lại hoặc phóng tác
4. Hỗn hợp, liên quan đến các phương tiện nghe nhìn	Cả 3 chức năng trên	Cả 3 định hướng trên	Cả 3 tiêu chí trên	Phù hợp với kỹ thuật nghe nhìn (kết hợp các phương pháp trên)

Như vậy, nếu như địa hạt của dịch thuật là cả 4 loại hình văn bản (thông báo, biểu cảm, kêu gọi và hỗn hợp) thì địa hạt của chuyên ngữ chức năng trong giảng dạy ngoại ngữ chỉ tập trung vào loại hình đầu tiên, đó là văn bản thông báo.

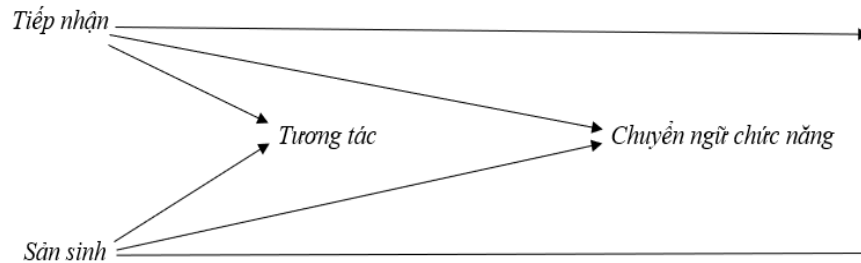
Trong một nghiên cứu về việc ứng dụng một số loại hình bài tập chuyên ngữ chức năng Nói dành cho sinh viên tiếng Đức, Lê (2023, tr. 49-56) đã tiến hành khảo sát việc rèn luyện khả năng chuyển ngữ cho sinh viên ở các trình độ khác nhau (A2-B1-B2), bằng cách sử dụng nhiều loại hình văn bản khác nhau, đó là các biển báo hài hước, truyện cổ tích, truyện tiêu lâm, lời bài hát, danh ngôn, triết lý. Với mục đích rèn luyện khả năng phản ứng ngôn ngữ cho sinh viên, các bài tập chuyển ngữ chức năng này được thiết kế nhằm mục đích tăng cường tốc độ phản ứng cho sinh viên khi tiếp cận và sử dụng tiếng Đức, làm quen với việc tóm lược văn bản, diễn đạt bằng các phương tiện ngôn ngữ phù hợp để truyền tải đúng nội dung của văn bản nguồn, thay vì mất nhiều thời gian để tìm cách thể hiện đúng từng từ, từng ý, từng phong cách văn bản. Như vậy, việc sử dụng các loại hình văn bản khác để áp dụng trong bài tập chuyển ngữ chức năng vẫn có thể khả thi, tuy nhiên, yêu cầu cần đạt vẫn là tập trung vào chức năng thông báo (nội dung).

4. Chuyển ngữ chức năng (mediation) và vai trò của chuyển ngữ chức năng trong giảng dạy ngoại ngữ

Với việc Hội đồng Châu Âu ban hành CEFR năm 2001, nhằm thiết lập tiêu chuẩn quốc tế trong việc giảng dạy, học tập và kiểm tra đánh giá các ngôn ngữ Châu Âu hiện đại, có thể nói rằng dịch thuật một lần nữa được phục hưng trong giảng dạy ngoại ngữ, nhưng với một khái niệm mới là ‘mediation’. Theo CEFR, các hoạt động giao tiếp ngôn ngữ gồm tiếp nhận (reception), sản sinh (production), tương tác (interaction) và chuyển ngữ chức năng (mediation). Trong đó, chuyển ngữ chức năng là sự kết hợp của cả ba hoạt động ngôn ngữ tiếp nhận, sản sinh và tương tác, theo mô hình sau:

Hình 2

Mối quan hệ giữa tiếp nhận, sản sinh, tương tác và chuyển ngữ chức năng (Trim và cộng sự, 2023, tr. 40)

Kể từ khi CEFR được ban hành năm 2001, đã có rất nhiều nghiên cứu, bài báo và sách chuyên khảo về chuyển ngữ được công bố, đồng thời cũng có rất nhiều sự thay đổi trong hình thức học tập và kiểm tra đánh giá tại Đức. Ví dụ: Tại bang Berlin, theo Quy chế thi tốt nghiệp phổ thông thống nhất (Einheitliche Prüfungsanforderungen zum Abitur-EPA), từ năm 2007 áp dụng định dạng kiểm tra kỹ năng chuyển ngữ chức năng đối với bài thi viết ở tất cả các môn ngoại ngữ trong kỳ thi tốt nghiệp phổ thông (Bộ Giáo dục, Thanh thiếu niên và Thể thao Berlin, 2006).

Khác với kỹ năng tiếp nhận (Nghe, Đọc), kỹ năng sản sinh (Nói và Viết sản sinh) và kỹ năng tương tác (Nói và Viết tương tác), CEFR (2001, tr. 87) giải thích: *Hoạt động chuyển ngữ chức năng không yêu cầu người sử dụng ngôn ngữ diễn đạt được ý định của riêng mình, mà là đóng vai trò trung gian giữa những người tham thoại không thể trực tiếp hiểu nhau, do sử dụng những ngôn ngữ khác nhau (đây không phải là trường hợp duy nhất, nhưng thường xuyên xảy ra nhất). Ví dụ cho các hoạt động chuyển ngữ chức năng bao gồm dịch nói, dịch viết, cũng như tóm tắt và diễn giải các ngôn bản sang một ngôn ngữ khác khi người tiếp nhận không hiểu được ngôn bản gốc.*

Tại sao cần phải phát triển kỹ năng chuyển ngữ chức năng đối với người học ngoại ngữ và phát triển kỹ năng chuyên ngữ chức năng để nhằm mục đích gì? Thực tế cho thấy, có rất nhiều tình huống trong cuộc sống mà người học ngoại ngữ đóng vai trò trung gian, là cầu nối giữa những người khác để giúp họ hiểu các ngôn bản không bằng tiếng mẹ đẻ của mình. Ví dụ: Một học sinh học tiếng Đức có thể thuật lại bằng tiếng Việt cho người thân hướng dẫn sử dụng một loại mỹ phẩm của Đức, hướng dẫn người thân điền các biểu mẫu bằng tiếng Đức để mua hàng trực tuyến từ Đức, giúp khách du lịch người Đức hiểu thông tin về giờ mở cửa và vé vào cửa công viên giải trí ở Việt Nam, giúp họ hiểu thực đơn và thanh toán cho nhân viên nhà hàng người Việt v.v. Để đáp ứng yêu cầu học ngoại ngữ định hướng thực hành, việc phát triển năng lực chuyển ngữ chức năng đóng vai trò quan trọng để người học ngoại ngữ nâng cao tất cả các kỹ năng giao tiếp ngôn ngữ, kỹ năng tương tác, phát triển chiến lược và phương pháp giao tiếp liên văn hóa một cách tổng hòa.

Trong cuốn *Profile deutsch/ Hồ sơ tiếng Đức*, Glaboniat và cộng sự (2017, tr. 106) đã đưa ra một bản tổng quan mô tả chi tiết những yêu cầu cần đạt đối với từng kỹ năng ngôn ngữ, trong đó có chuyển ngữ chức năng. Bài viết này không đi sâu vào việc phân tích các yêu cầu cần đạt ở từng trình độ (từ A1 đến C2), mà chỉ ra các loại hình chuyển ngữ chức năng được khuyến nghị trong giờ học ngoại ngữ tiếng Đức, đó là: nói - viết, nói - nói, viết - nói, viết - viết.

Bảng 2

Loại hình chuyển ngữ chức năng (Glaboniat và cộng sự, 2017, tr. 106)

Chuyển ngữ chức năng			
Văn bản đích		Văn bản nguồn	
Dạng nói	Dạng viết	Dạng nói	Dạng viết
- Sang tiếng Đức - Sang một ngôn ngữ khác - Từ tiếng Đức sang tiếng Đức - Hội thoại 3 bên: giữa tiếng Đức và một ngôn ngữ khác	- Sang tiếng Đức - Sang một ngôn ngữ khác	- Từ tiếng Đức - Từ một ngôn ngữ khác - Từ tiếng Đức sang tiếng Đức - Hội thoại 3 bên: giữa tiếng Đức và một ngôn ngữ khác	- Từ tiếng Đức - Từ một ngôn ngữ khác - Từ tiếng Đức sang tiếng Đức

Theo đó, người học tiếng Đức cần phải rèn luyện khả năng chuyển ngữ văn bản nguồn (có thể là dạng viết hoặc dạng nói) từ tiếng Đức sang ngôn ngữ khác (hoặc ngược lại). Văn bản đích có thể ở dạng nói hoặc viết. Cũng có trường hợp, cả văn bản nguồn và văn bản đích đều bằng tiếng Đức (Ví dụ: Chuyển ngữ một văn bản có tính chất chuyên môn cao thành một văn bản dễ hiểu hơn cho người đọc). Trong trường hợp có ba bên cùng tham thoại (hai bên sử dụng hai ngôn ngữ khác nhau và bên thứ ba chính là người thực hiện chuyển ngữ chức năng) thì văn bản nguồn và văn bản đích có sự chuyển đổi liên tục giữa hai ngôn ngữ, tùy vào ngữ cảnh khi bên tham thoại nào là người nghe hay người nói. Các loại hình chuyển ngữ chức năng có thể áp dụng tương tự với mọi ngôn ngữ trên thế giới.

Do tính chất gần gũi với thực tiễn, các bài tập và kiểm tra đánh giá kỹ năng chuyển ngữ chức năng trong giờ học ngoại ngữ không chỉ dừng lại ở việc cung cấp văn bản nguồn (nói hoặc viết), mà luôn đưa ra tình huống rõ ràng và nhiệm vụ cụ thể để người thực hiện chuyển ngữ chức năng nắm được vai trò của bản thân, mục đích chuyển ngữ và yêu cầu phải thực hiện. Ví dụ sau nằm trong sách Tiếng Anh (2018, tr. 33-35) dành cho lớp 9-10 của NXB Cornelsen (Đức)¹:

Mediation: German → Englisch

SITUATION

You are an exchange student at a boarding school in England. Your teacher has asked you to write an article for the school's student magazine. The topic is "Jobs and traineeships for young people in Germany".

DOCUMENT**So viele offene Lehrstellen wie noch nie**

Von Tina Groll

13. August 2016

Der Ausbildungsmarkt entwickelt sich zunehmend zu einem Bewerbermarkt. Das zeigen die jüngsten Daten der Bundesagentur für Arbeit.

[...]

Laut Bundesagentur für Arbeit gehörten zu den zehn gefragtesten Ausbildungsberufen Ende Juli der Kaufmannsberuf mit Schwerpunkt Büromanagement, gefolgt von einer Ausbildung zum Einzelhandelskaufmann oder zur Einzelhandelskauffrau sowie einer klassischen Verkäufer-Ausbildung oder

¹ Một số phần nội dung của văn bản nguồn và chi tiết các bài tập kèm theo đã được lược bỏ trong khuôn khổ bài viết này.

eine Ausbildung zum Industriekaufmann oder Industriekauffrau.

EXERCISES

1. With the help of a dictionary, find the expression to complete the following table. Do you know other words or expressions that might be relevant to the topic?

[...]

2. Now read the newspaper article carefully and highlight the information that might be useful for your article in the school magazine.

3. On the basis of what you have highlighted in the text, decide which of the following information is important for the given tasks. Say why or not.

[...]

4. Summarize the article in your own words.

Bài tập minh họa ở trên nêu rõ yêu cầu chuyển ngữ chức năng từ tiếng Đức sang tiếng Anh, cung cấp tình huống giả định người thực hiện là học sinh trao đổi tại một trường nội trú tại Anh và nhận được yêu cầu của giáo viên là viết một bài báo cho nội san của trường về chủ đề “Việc làm và đào tạo nghề cho thanh niên tại Đức”. Bài tập cung cấp một văn bản nguồn bằng tiếng Đức, đưa ra 4 nhiệm vụ đi kèm: Sử dụng từ điển và tìm các từ biểu lộ cảm xúc bằng tiếng Đức và tiếng Anh để điền vào bảng cho sẵn; Đọc văn bản cho sẵn và đánh dấu các thông tin cần thiết cho bài báo trong nội san của trường; Dựa vào các thông tin đã đánh dấu để xác định các thông tin sau là quan trọng hay không và nêu lý do; Tóm tắt văn bản cho trước bằng lời của mình. Đây là một trong những dạng bài tập tiêu biểu đối với chuyển ngữ chức năng, cả văn bản nguồn và văn bản đích đều dưới dạng viết. Ngoài ra, như đã nêu ở trên, các văn bản ở ngữ đích và ngữ nguồn còn có thể ở dạng viết - nói, nói - viết, nói - nói.

5. Kết luận

Sau một thời gian rất dài, dịch thuật (translation) dần mất đi ưu thế của mình trong giáo dục ngoại ngữ, khi các nhà khoa học chuyển sang đề cao giờ học ngoại ngữ hiện đại định hướng thực hành và ủng hộ phát triển kỹ năng giao tiếp. Tuy nhiên, năm 2001, Hội đồng Châu Âu đã ban hành CEFR, trong đó có khuyến nghị đưa chuyển ngữ chức năng - mediation (có quan hệ gần gũi với phiên dịch và biên dịch) vào triển khai dạy và học các ngôn ngữ ở Châu Âu. Bên cạnh ba hoạt động giao tiếp khác là tiếp nhận (reception), sản sinh (production) và tương tác (interaction), chuyển ngữ chức năng (mediation) được miêu tả trong CEFR với tư cách là hoạt động ngôn ngữ giúp việc giao tiếp giữa những người đến từ các cộng đồng ngôn ngữ khác nhau và không thể trực tiếp hiểu nhau trở nên khả thi. Dịch thuật (translation) và chuyển ngữ chức năng (mediation) tuy có quan hệ rất gần gũi nhưng có sự khác biệt ở tính chất, đặc điểm của người đóng vai trò truyền tải ngữ nguồn sang ngữ đích. Mặt khác, so với dịch thuật, chuyển ngữ chức năng trong giờ học ngoại ngữ tập trung vào các văn bản có chức năng chủ đạo là thông báo và kỹ năng chủ yếu là diễn đạt ý chính và tóm lược ý. Do đó, không thể áp dụng những thước đo của dịch thuật chuyên nghiệp (tín, đạt, nhã) đối với chuyển ngữ chức năng trong khuôn khổ học ngoại ngữ, vì mục đích của giờ học ngoại ngữ không phải là đào tạo các thông dịch viên chuyên nghiệp, mà người học có nhiệm vụ truyền tải các nội dung văn bản nguồn (viết hoặc nói) từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác sao cho phù hợp về tình huống, ý nghĩa và người tiếp nhận.

Tài liệu tham khảo

Bộ Giáo dục và Đào tạo (2014). *Khung Năng lực Ngoại ngữ 6 bậc dùng cho Việt Nam* (Ban hành kèm theo Thông tư số 01/2014/TT/BGDĐT ngày 24 tháng 01 năm 2014 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo).

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2022). *Nội dung dạy học môn Tiếng Đức dành cho lớp chuyên* (Ban hành kèm theo Công văn số 4171/BGDĐT/GDTrH ngày 26 tháng 08 năm 2022 của Thứ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo).
- Bohle, F. (2014). *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht: Mit Anwendungsbeispielen für den Spanischunterricht*. Diplomica, Hamburg.
- Bouchenaki, S. N. (1997). Übersetzen im Deutschunterricht. *Trans Nr. 23*. <https://www.inst.at/trans/23/uebersetzen-im-deutschunterricht/>
- Dendrinis, B. (2006). Mediation in Communication. *Language Teaching and Testing. JAL, 22*, 9-35.
- Escubairó, J.M.M. (n.d.). Translation and language mediation. Processes and actions to solve various language problems in all fields. *Linguapax Review, 8*, 53-65.
- Glaboniat, M., Müller, M., Rusch, P., Schmitz, H. & Wertenschlag, L. (2017). *Profile deutsch*. Ernst Klett Sprachen, Stuttgart.
- Hansen, I./ Klein, E. (2013). *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht: Akten des Aachener GMF-Tages 2013*. Giessener Elektronische Bibliothek 2015.
- Hoàng, V. V. (2005). *Nghiên cứu dịch thuật*. NXB Khoa học xã hội, TP. Hồ Chí Minh.
- Hürtgen, A. (2018). *Sprachmittlung English Klasse 9-10*. Cornelsen, Berlin.
- Lê, H. Á. (2022). Vai trò kỹ năng “chuyển ngữ chức năng-tình huống” (mediation) trong giáo dục ngoại ngữ và hướng phát triển các hoạt động “chuyển ngữ viết” trong giờ học tiếng Đức tại Khoa Ngôn ngữ và Văn hóa Đức, Trường Đại học Ngoại ngữ, Đại học Quốc gia Hà Nội. *Kỷ yếu Hội thảo Ngữ học toàn quốc 2022* (tr. 110-122).
- Lê, H. Á. (2023). Một số loại hình bài tập chuyển ngữ chức năng Nói nhằm nâng cao tốc độ phản ứng ngôn ngữ cho sinh viên tiếng Đức. *Tạp chí Nghiên cứu Nước ngoài, 39(5)*, 45-59.
- Nguyễn, H. C. (2006). Các phương pháp và thủ pháp dịch thuật. *Những vấn đề ngôn ngữ học* (tr. 21-49). NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
- Nguyễn, T. H. (2005). *Dịch thuật: Từ lý thuyết đến thực hành*. NXB Văn hóa Sài Gòn, TP. Hồ Chí Minh.
- Rössler, A. (2008). Die sechste Fertigkeit? Zum didaktischen Potenzial von Sprachmittlungsaufgaben im Französischunterricht. *Zeitschrift für Romanische Sprachen und ihre Didaktik, 2*, 53-77.
- Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport (2016). *Handreichungen zur Sprachmittlung in den modernen Fremdsprachen: Englisch, Französisch, Spanisch*. Berlin.
- Trim, J., North, B., & Coste D. (2023). *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen. Begleitband*. Ernst Klett Sprachen, Stuttgart.

THE ROLE OF DEVELOPING MEDIATION SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING ACCORDING TO THE COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFERENCE FOR LANGUAGES AND A CONTRASTIVE ANALYSIS WITH TRANSLATION

Pham Thi Thanh Tu

*Foreign Language Specialized School, VNU University of Languages and International Studies,
No.2 Pham Van Dong, Cau Giay, Hanoi, Vietnam*

Abstract: In 2001, the Council of Europe issued the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) with important guidelines for language teaching and learning activities across Europe, which many countries around the world, including Vietnam, have referred to. According to the CEFR, alongside three familiar communication activities: reception, production, and interaction, learners also need to develop language proficiency through a fourth communication activity - mediation. By analyzing the recommendations of the CEFR and some research works on mediation by German researchers, the research paper clarifies the similarities and differences between translation and mediation, demonstrates the importance of integrating mediation into modern language teaching. It also provides suggestions for suitable text types and tasks to enhance learners' mediation skills in foreign language classrooms.

Keywords: CEFR, foreign language teaching, translation, mediation, communication activities